

Kode-alternantziaren erabilera euskara-gaztelania gazte elebidunen artean

Mikel Pérez González
Euskara aholkulari Emun kooperatiban

Euskal gazteen hizkerarekin batera, azken urteetan kode-alternantzia (KA) fenomenoak ere arreta jaso du. Azterlan honen xedea da euskara-gaztelania gazte elebidunen KAre erabilera aztertzea eta horretan eragin dezaketen zenbait faktore identifikatzea: jaiolekuaren arabera testuinguru soziolinguistikoa, hiztunen lehen/etxeko hizkuntza (H1) eta euskara-gaztelania gaitasuna. Horretarako, KAre erabilera eta jarreretan sakondu nahian 2022an diseinatu nuen online galdetegitik jasotako erantzunak baliatu ditut, hain zuzen ere 18-30 urte bitarteko 244 euskara-gaztelania gazte elebidunenak. Emaizak erakutsi dute KAre erabilera oso zabalduta dagoela euskal gazteen artean eta horretan gazteen H1ak, testuinguru soziolinguistikoak eta euskara-gaztelania gaitasunak eragiten dutela.

GAKO-HITZAK: Kode-alternantzia · Gazte-hizkera · Elebitasuna · Hizkuntza-erabilera.

Use of code-switching in young Basque-Spanish bilinguals

Along with the Basque youth language, the phenomenon of code-switching (CS) has also been observed in recent years. The aim of this study is to analyze the use of CS in bilingual Basque-Spanish youth and to identify some factors that may influence it: the sociolinguistic environment (according to the place of birth), the first language of the speakers (L1) and the Basque/Spanish competition. To do this, and in order to deepen the use and attitudes of CS, I have taken advantage of the answers received from the online questionnaire that I designed in 2022: 244 bilingual Basque-Spanish youth from 18 to 30 years old. The results show that the use of CS is widespread among Basque youth and that L1, the sociolinguistic environment and the Basque/Spanish competition influence it.

KEY WORDS: Code-switching · Young language · Bilingualism · Use of language.

0. Sarrera¹

Kode-alternantzia (KA) hizkuntza-ukipenaren ohiko fenomenoa da hizkuntza-komunitate elebidunetan, eta honela izan da definitua: «Kode-alternantzia elebidunek beren bi hizkuntzen artean esfortzurik gabe txandakatzeko duten gaitasuna da» (Bullock eta Toribio, 2009, 1. or.; itzulpena nirea da²), edo, hiztun elebidun edo eleaniztun batzuek diskurtso berean bi hizkuntza edo gehiago konbinatuz egiten duten «komunikazio-ekintza» (Garin eta Corral, 2017, 161. or.). Hona hemen euskara-gaztelania KAREN adibide bat (Ibarra, 2011, 287. or.): «Nengoen *alau del ambulatorio* yoateko».

KA komunitate elebidunetako hiztunen idatzizko zein ahozko ohiko praktika edo estrategia elebidunetako bat da (Zulaika, 2019; Ibarra, 2020) eta gutxi omen dira fenomeno hau erabiltzen ez duten hiztun edo komunitate elebidunak, nahiz eta elebidun guztiek ez duten erabiltzen, eta oso zabaldua dagoen arren, alde handia dago hiztunen eta hiztun-komunitateen artean (Deuchar, 2020).

KA fenomeno alboratua eta estigmatizatua izan da; izan ere, hizkuntzalarien artean erabilera hori gaitasun elebidunaren indize gisa ikus badaiteke ere, publiko orokorrak maizago hautematen du hizkuntzaren degenerazioaren edo hizkuntza ondo ez menderatzearen adierazle moduan (Bullock eta Toribio, 2009). KA 70eko hamarkadatik aurrera hasi zen ikergai bihurtzen (Muñoa, 2002), eta lehen lan ezagunak 80ko hamarkadan egin ziren ingelesari eta gaztelaniari buruz. Egun, jarrera-aldaketa gertatzen ari da fenomeno honen inguruan. Hizkuntzaren didaktikaren arloan, azken boladan *translanguaging* deritzonaren barruan koka daitekeen fenomeno hau estrategia interesgarria izan ahal da hezkuntza eleaniztunean (Aldekoa *et al.*, 2020). Era berean, hizkuntzak tartekatzea estrategia didaktiko egokia izan daiteke edukiak barneratzen laguntzeko, inklusioan laguntzeko eta hizkuntza ikasten laguntzeko (Mad'arová, 2020). Burmuineko lesioen ondorioz hizkuntza-arazoak agertzen direnean ere estrategia lagungarria izan daiteke KA bai hizkuntza-berreskuratzeari begira, bai eguneroko komunikazioan aurrera egin eta funtzionalago izateko baliabide gisa (Lerman *et al.*, 2019).

Euskal Herrian ere KA aztergai (izan) da azkenaldian, gazte-hizkeren inguruko lanak bezala. Hain zuzen ere, KA gazte-hizkeraren ezaugarritzat hartzen da (Ibarra, 2011; Lantto, 2015, Eusko Jaurlaritza, 2016). Euskaldunen KAREN inguruko ikerketek fenomeno horren hainbat ezaugarri aztertu dituzte, besteak beste, zer helburu edo funtzioekin erabiltzen den (Muñoa, 2002; Ibarra, 2011), zer motatakoa den, zer

1. Lan hau Euskal Hizkuntzalaritza eta Filologia Masterrean aurkeztutako MALetik erazutako datuekin osatu da. Hori burutzeko Arabako Foru Aldundiak eta UPV/EHUk sortutako Henrike Knörr beka jaso nuen 2021eko deialdian. Era berean, ikerketa hau hein batean Eusko Jaurlaritzaren finantzaketari esker ere garatu da (IT-983-16 eta IT1627-22) ELEBILAB ikertaldean, bihoakie nire esker ona. Eskerrak eman nahi dizkiet, halaber, Iñaki Garcia irakasleari galdetgia diseinatzeke eta analisi estatistikoak egiteko emandako laguntzagatik eta bide honetan guztian zehar bidelagun izan dudana Amaia Munarriz zuzendariari. Azkenik, nire esker ona ikerketa honetako protagonista diren parte-hartzaile guztiei. Ezin dut ahaztu, baina, UZTAROKO argitalpen hau IKERGAZTEN Giza Zientziak eta Arteak alorreko lan onenaren saria irabazi izanagatik etorri dela, beraz; eskerrik asko, nola ez, eurei ere.

2. KA hizkuntza-ukipen fenomenoaren denez, batzuetan ez da erraza antzekoak izan daitezkeen fenomenoaren artean bereiztea; eztabaida teorikoa dago horren inguruan eta baita KAREN esanahiaren inguruan ere, baina hori lan honetako helburuetatik kanpo geratzen da eta ez naiz horretan sartuko.

ezaugarri gramatikal dituen (Ezeizabarrena eta Munarriz-Ibarrola, 2012; Parafita Couto *et al.*, 2015) eta zer onarpen-maila duen (Lantto, 2018).

1. KAri buruzko ikerketa

KAren ikerketa hiru ikuspegitatik garatzen da nagusiki (Bullock eta Toribio, 2009; Gardner-Chloros, 2009): 1) Hurbilketa linguistiko-teorikotik KAren ezaugarri linguistikoak (fonologia, morfologia, semantika...) aztertzea da helburu nagusia. 2) Hurbilketa soziolinguistikoak KAn eragiten duten alderdi sozialak ditu jomugan. 3) Hurbilketa psikolinguistikoan KAren ekoizpena eta ulermena aztertzen da, aukera emanez ulertzeko zer mekanismo kognitibok gidatzen duten KAren ekoizpena, ulermena eta jabekuntza. Hurbilketa horietan guztietan funtsezkoa gertatzen da hitzun elebidunak ezaugarritzea. Ikuspegiaren arabera, KAri buruzko azterketak hainbat metodologiaz baliatzen dira, behaketatik hasi eta esperimentaletaraino, eta alderdi hauek neurtzen dituzte nagusiki: maiztasuna, onargarritasuna, testuinguru soziolinguistikoa eta erabilera-esparru motak, hitzun motak, hizkuntza-ezaugarriak, egitura motak, hala nola KA motak, egitura mistoen ezaugarriak (adibidez, generoa DS nahasietan). Azterlan honek ikuspegi psiko-soziolinguistikoetatik edaten du.

Psikolinguistikako ikerketek erakutsi dute elebidunen hizkuntza-gaitasunean eta garapenean hainbat faktorek eragiten dutela, besteak beste, hizkuntzez jabetzeko adina, hizkuntzaren erabilera, input kopurua eta kalitatea (Barreña *et al.*, 2011; Montrul, 2012; De Houwer, 2021). Izan ere, elebidunen konfigurazioa ez da bat eta bera, eta aintzat hartu behar da hizkuntzak noiz eta nola ikasi diren eta baita hizkuntzen gizarte-egoera edo estatusa ere (ea ikergai ditugun hizkuntzak gizarte-hizkuntzak —*Social language*— diren edo ez, esaterako). Elementu horien guztien arabera, elebidun motak bereizten dira (De Houwer, 2021).

KAren erabileran eragiten duten aldagaiei dagokienez, eztabaidatzen da, adibidez, fenomeno hau zenbateraino har daitekeen bi hizkuntzak bereizteko ezintasunaren adierazletzat (Volterra eta Taeschner, 1978; Mad'arová, 2020) edo, aldiz, elebidunen gaitasun gehigarriaren ezaugarritzat (Poplack, 1980).

Kontuan hartu beharreko beste aldagai bat jarrerena da. Jarrera portaeran eragiten duen faktoreetako bat den arren (Parafita Couto *et al.*, 2015), ez dirudi bi aldagaien arteko harremana beti zuzena denik (Chrissunday, 2016). Hizkuntza-jarrerak hizkuntza-ebaluazio gisa defini daitezke, edo, zehazkiago, «hizkuntza-ebaluazio-ko erreakzio» gisa edo hizkuntzari buruzko ebaluazio-sinesmen gisa (Brdarević-Čeljo *et al.*, 2021, 1. or.). Bada, KArekiko jarrerei begira, KA erabiltzen dutenak oro har portaera horretaz jabetzen dira (nahiz eta ezin duten beti identifikatu ezta aldatzeko arrazoi sinesgarriak eman ere), eta gai izan daitezke elkarrizketa bat izateko hizkuntza bakar batean oinarrituta, egoerak hala eskatzen duenean (Lipski, 2014, 24. or.). Baina, beste askotan ez dira kontziente egiten dutenik, eta fenomeno gaitzesteko joera izan dezakete (hizkuntza kutsatzen duen praktikatzat hartzen bada, edo analfabetismoarekin, ikasketa faltarekin edota hizkuntza-gaitasun/kompetentzia eskasarekin lotzen bada, esaterako). Komunitate elebidun batzuetan bizi diren pertsonak KA erabiltzen dela badakiten arren, badirudi portaeraz duten kontzientzia-maila oso atzetik dagoela; subjektuei beren hizkera grabatuan KA erakusten

zaienean harridura edota lotsa adierazten dute (Gardner-Chloros, 2009, 15. or.). Estatu Batuetako gaztelania-ingeles elebidunen artean (Anderson eta Toribio, 2007) hizkuntza-gaitasun baxukoek (elebidun ez-orekatuek) KA ez zuten ia onartzen.

Bestalde, KAren erabilera-ereduak desberdinak dira hiztunen profilaren arabera (adb.: Beatty-Martinez eta Dussias, 2019). Emaidza desberdinak aurkitu dira ariketen eta parte-hartzaileen profilen arabera, eta badirudi H1a eta testuinguru soziolinguistikoa erabakigarriak direla (Munarriz-Ibarrola *et al.*, 2021). Hala ere, beste faktore psiko-soziolinguistikoko batzuek ere eragina izan dezakete. Ildo beretik, elebidun-profilaren arabera, KAren maiztasuna edota motak aldatzen direla ikusi da (Lantto, 2015; Parafita Couto *et al.*, 2015; Mad'arová, 2020); beraz, merezi du azterketa sakonagoak egitea KA oro har hobeto ulertzeko.

KA noiz-nola-zergatik erabili galde-erantzun horien bueltan, proposatu da, adibidez, elebidunek hizkuntza-nortasun bikoitza duten beste elebidun batzuekin soilik erabiltzen dutela KA (Bullock eta Toribio, 2009). Bestalde, KA gehien egoera lasaieran edota informaletan erabiltzen da (Gardner-Chloros, 2009), esate baterako, Brdarević-Čeljo eta beste lanean (2021) parte-hartzaileek kodez aldatzeko joera handiena lagunekin adierazi zuten, gero lankideekin eta eskolakoekin, eta gutxiagotan familiakoekin. Ingurune eleaniztun batean bizi diren edo atzerrian bizi ziren edo hizkuntzaren/kulturaren aldetik askotarikoa den ingurune batean hazi diren eleaniztunek maizago erabiltzen dute KA (Brdarević-Čeljo *et al.*, 2021). Sardinian, elebidun orekatuenak dira KA gehien erabiltzen dutenak, sardinierari eusteko. Komunitate berean, belaunaldi gazteenetan zaharrenetan baino ohikoagoa da KA, baina, adibidez, ez da segurua hezkuntzarik gabeko pertsonen hezkuntzadunek baino gehiago erabiltzen dutenik KA, zenbait kasutan kontrakoa frogatu da (Gardner-Chloros, 2009).

Ikuspegi pragmatiko batetik KA erabiltzearen funtzioak askotarikoak dira elebidunetan, nagusiki honako hauek aipatzen dira (Bullock eta Toribio, 2009): hitzorduak markatzeko, enfasirako, hizketaren rolak nabarmentzeko, errepikatzeke, esaldiren bat itzultzeko/zuzentzeko, rol-aldaketaren bat markatzeko edo gai-hasiera markatzeko, etab. Bestetik, elebidunek kodea aldatzen dute, adibidez, beste modu batera hitz egin ezin dutelako, eta ezin dutelako bestela hitz egin (ikasketa-prozesuan daudenen edota konpetentziarik eza dutenen kasuan).

Hurbilketa psikolinguistikoez ez dute argi adierazten KAren erabilera inibizioak baino esfortzu handiagoa edo txikiagoa dakarren (Gardner-Chloros, 2009); baliteke KA ez izatea irtenbiderik errazena, baizik eta momentu batzuetarako egokiena.

KA motei dagokienez, Poplacken (1980) KA moten honako taxonomia honek tradizio handia du: esaldi arteko KA (*intersentential*), esaldi barneko KA (*intrasentential*) eta etiketa bidezko KA (*tag-switching*). Esaldi arteko KAn hizkuntza batean sortutako diskurtsoan beste hizkuntza bateko esaldiak txertatzen dira, Ibarra (2011, 284. or.) euskara-gaztelania elebidunen (a) adibidean ikusten denez. Esaldi barneko KAn perpaus beraren barnean gertatzen da aldaketa, esate baterako (b) adibidean ikusten denez (Ibarra, 2011, 283. or.). Azkenik, etiketa bidezko KAn bereziki interjekzio moduan erabiltzen diren hitzak edo esaldiak txertatzen dira, hala nola formulak, harridura adierazteko edo makulu gisa (c), esaterako (Ibarra, 2011, 287. or.):

- (a) Zeren... ni lehen iristen nintzen Mateko azterketara eta ikasiz ere, *buá!, no entiendo nada!*
- (b) Nengoen *alau del ambulatorio* yoateko.
- (c) Eta gainera, *eske puff, guztia da impresionante*.

Bullock eta Toribiok (2009) esan bezala, dagoeneko ikerketa askok erakutsi dute perpaus barruko KA oso maiz gertatzen dela. Bestalde, esaldi barruko KA ohikoagoa da gaitasun handiko elebidunen (edo elebidun orekatuen) artean, eta, aldiz, etiketa bidezkoa edo esaldi artekoa gaitasun txikiagoa dutenen artean (Poplack, 1980; Mad'arová, 2020).

1.1. Euskara-gaztelania kode-alternantzia

Euskaldunen KAri buruzko ikerketetan arreta handia jarri da KAren arrazoietan (Lantto, 2015; Amorrortu *et al.*, 2016; Ibarra, 2020), nahiz eta hurbilketa psikolinguistikoko lanak ere egin diren (Parafita Couto *et al.*, 2015; Iriondo, 2017; Munarriz-Ibarrola *et al.*, 2021). Hurbilketa soziolinguistikoko lanek erakutsi dute euskara eta gaztelania konbinatzea ez dela soilik eremu erdaldunagoetan gertatzen den fenomeno (Etxabe, 2005), ez dela bakarrik euskara-gaitasun urria duten hiztunen hizkera-ezaugarria (Lantto, 2015, 2016; Ibarra, 2020) eta ezin dela gazteekin soilik lotu (Goirigolzarri *et al.*, 2018), nahiz eta gazteek euskara eta gaztelania hitz-txanda berean konbinatzeko joera oso nabarmena duten (Etxabe, 2005; Amorrortu *et al.*, 2016; Eusko Jauriaritza, 2016; Portal Molinera, 2022).

Gazteen artean euskara-gaztelania KA gazte-hizkera propiotzat hartzen da, eta, zentzu horretan, gazteen identitatea markatzeko ere balio dezake KAK (Ibarra, 2011; Elordui, 2016; Lantto, 2018). Alabaina, KA ez da euskal elebidun guztien hizketaren ezaugarria; lau urtez beheko haur elebidunen elkarrizketetan KAren maiztasuna oso urria da (<% 6), bai hizkidea gaztelaniaduna dutenean, bai euskalduna dutenean ere, eta berdin eremu euskaldunean zein erdaldunean bizi den familia izanda (Ezeizabarrena, 2009). Euskara-gaztelania elebidunen artean, esaldi barruko KA ohikoagoa da gaitasun handiko elebidunen (edo elebidun orekatuen) artean. Euskaldunen profilak KAren erabileran eragina duela ikusi dute DS nahasiak aztertu dituzten beste lan batzuek ere (Munarriz-Ibarrola *et al.*, 2021).

Bestalde, euskarazko jardunean gaztelaniara jotzeko arrazoiak edo helburu komunikatiboak askotarikoak direla ikusten da: lexikoan dauden hutsuneak betetzetik hasi eta diskurtso-mailako funtzio konplexuagoetara artekoak (Muñoa, 2002; Etxabe, 2005; Lantto, 2015; Zulaika, 2019; Ibarra, 2020). Horien artean KA erabiltzearen arrazoi gisa oso aipatua da horrela hizkera informaltzearena; gazteek gaztelania hizkera informalagoarekin eta euskara hizkera formalagoarekin lotzen dute, eta informaltasun hori lortzeko KA erabiltzen dute. KA erabiltzeko beste zenbait arrazoi ere aipatzen dira: zenbait egoeraren inguruko azalpenak emateko, aurrez bizitako egoerak gogora ekartzeko (batak edo besteak esandako hitzak gogoratzeko), adierazi nahi denari konnotazio berezia emateko, esandakoari adierazkortasuna emateko, indartzeko, kutsu negatiboa emateko edota denbora irabazteko, gaztelaniazko esapide jakin batzuk oso barneratuta izateagatik, zerbaiten

izen berezia mantentzeko, emozio-esapideak txertatzeko, konplizitateagatik, umorerako zein irainetarako, etab. Era berean, Lanttok (2015, 2016) eta Amorrortuk eta bestek (2016, 2019) erakutsi dutenez, euskara asko egiten ez den testuinguru soziolinguistikoetan edo euskara erabiltzeko babes behar duten hiztunentzat KA erabiltzea (edo elkarrizketa elebidunak izatea) estrategia mesedegarria edo lagungarria izan daiteke euskara erabiltzeko edo mantentzeko. Ezaugarri edo baldintza horiek dituen Bizkaiko eremu batean, Ezkerraldean, KA erabiltzeko arrazoi nagusia euskaraz aritzeko jariotasun edo gaitasun falta dela dio Portal Molinerak (2022).

KAren erabilerarekiko jarrerari dagokionez, KAren erabilerarekiko jarrera eta usteak ez dira berdin testuinguru soziolinguistikoaren arabera eta hiztun-tipologiaren arabera (Lantto, 2018). Euskararen eta gaztelaniaren arteko identitate nahasia dutenek KArekiko jarrera positiboagoa dutela ikusi da (Lantto, 2015, 24. or.). Bestetik, euskaraz aritzean gaztelaniara igarotzea eta gaztelaniaz aritzean euskarara igarotzea ez da berdin epaitu ohi hiztunen begietatik; euskaratik gaztelaniara pasatzea «natural» atzematen den bitartean, alderantzizko joera bortxatu bezala ikusten (ahal) da, ez-natural (Amorrortu *et al.*, 2019). Ildo beretik, eremu erdaldunagoetako hiztun batzuek pentsatzen dute KArik ez dagoela testuinguru oso euskaldunetan, non euskaldun peto-petoaren irudia oso errotuta dagoen (Lantto, 2016), eta, hiztun berri batzuek ez dute berdin epaitzen etxetik euskaldunen KAren erabilera eta etxetik kanpo euskaldundu direnen KAren erabilera: euskara H1 duten hiztunen KAren erabilera ez dute gaitasun-arazoeekin lotzen (ama-hizkuntzaren ideologiaren eraginez), eta, aldiz, hiztun berrien KA gaitasun faltarekin lotzen dute (Lantto, 2015; Amorrortu *et al.*, 2016). Gainera, eta adibidez, Bilboko gazteen autopertzepzioa beren euskararekiko negatibo samarra da, eta horrela, askok euskalkian hitz egiten dutenei inbidia diete (Goirigolzarri *et al.*, 2018; Beitia *et al.*, 2020). Lanttok dio (2015, 2016, 2018) batuan egiten duten hiztunak beren hizkera estigmatizatuaren kontziente direla eta hizkuntzak banatuta mantendu nahi izatearen ideia (elebakartasunaren ideologia) indartsu samarra dela hiztun askoren kasuan. Edonola ere, eremu erdaldunagoetako batzuei berdin zaie besteek KA erabili edo ez, besteek profil bat izan edo beste (Portal Molinera, 2022). Halaber, KA gaitasun faltarekin lotu ohi denez, partaide askok eurek KA ez dutela egiten edota ez dela egin behar adierazten dute (Amorrortu *et al.*, 2016). Beste batzuek, berriz, egoera informaletan, diskurtso-estrategia bezala erabiltzen dutela onartzen dute eta, beraz, ondo baloratzen dute.

Euskal hiztunen KArekiko jarreretan eta usteetan eragin dezaketen faktoreen artean, hauek dira zenbait (Amorrortu *et al.*, 2016; Lantto, 2016): garbizaletasunaren ideologia; benetakotasunaren ideologia; zer hiztun motak duen zer egiteko zilegitasuna; euskararen egoerarekiko kezka; euskararen eta gaztelaniaren arteko botere-harreman asimetrikoa.

2. Ikerketa-helburuak eta aurreikuspenak

Aurrera jarraitu aurretik, zehaztu nahi dut *euskal gazteen KA* honela ulertu behar dugula artikulu honetan zehar: (nagusiki) euskaraz aritu bitartean gaztelania txertatzea. Bada, euskal gazteen KAren erabilerari buruzko ebidentzia bildu eta partekatzeke asmoz, euskara-gaztelania gazte elebidunen KAren erabilerari buruzko datu batzuk ekarri ditut lan honetara. Artikulu hau lan zabalago batetik atera ditudan emaitzek osatzen dute (Pérez, 2022). Honetan, KAren erabileran eta H1ean, hizkuntza-gaitasunean eta testuinguru soziolinguistikoan jarriko dut arreta. Lan honen helburua, beraz, euskara-gaztelania gazte elebidunen KAren erabileran sakontzea da, zehazki, identifikatzea gazteen H1ak, euskara-gaztelania gaitasunak eta inguru soziolinguistikoak zenbaterainoko eragina duten haien KAren erabileran. Hauek dira aurreikuspenak: 1) Gazteen testuinguru soziolinguistikoak ez du eragin esanguratsurik izango haien KAren erabilerari begira (Etxabe, 2005; Ibarra, 2020). 2) Etxetik eraldunek etxetik euskaldunek baino KA gehiago erabiliko dute (Lantto, 2015, 2019; Amorrortu *et al.*, 2016). 3) Euskara-gaztelania gaitasunak ez du eragin esanguratsurik izango gazteen KAren erabileran (Poplack, 1980).

3. Metodologia

3.1. Diseinua

Datuak biltzeko *Encuestafacil* bidezko online galdetegi bat diseinatu nuen 2022an, eta hori osatzeko, hainbat elebitasun-galdetegi estandarizatu aztertu nituen. Galdetegia 4 bloketan egituraturako 45 galderak osatzen dute (1. taula). Galdera horien bidez bilatzen da: 1) elebidunen profil psiko-soziolinguistikoa eta 2) elebidunen KAren erabilera eta jarrera aitortuak.

1. taula. Online galdetegiaren atalak, galdera motak eta helburuak.

GALDERAK	LEHEN ATALA	BIGARREN ATALA	HIRUGARREN ATALA	LAUGARREN ATALA
	10 galdera	12 galdera	10 galdera	13 galdera
MOTAK	Demografikoak	Euskararen eta gaztelaniaren jabeakuntza, euskararen eta gaztelaniaren erabilera eta euskararekiko eta gaztelaniarekiko atxikimendua	Euskararen eta gaztelaniaren gaitasuna eta euskara-titulazioa, euskararen eta gaztelaniaren erabilera/erregistro mota eta euskara-gaztelaniari buruzko (auto)pertzepzioa	«Beste» gazteei buruzko KAren erabilera-ustea, KAren erabilera aitortua, KArik ez erabiltzeko gaitasuna, KArekiko jarrerak, KAren erabilera-arrazoiak
HELBURUA	Parte-hartzaileen adina, generoa, ikasketa-maila, lan-egoera... jasotzea	Parte-hartzaileen elebidun-profila zehaztea	Parte-hartzaileen hizkuntza mota/konpetentzia edo gaitasun aitortua eta beren zilegitasuna (autopertzepzioa) biltzea	KAren erabileraren zein jarreraren inguruko informazioa identifikatzea

Iturria: egileak egina³.

3. Galdetegiak eta lanak EHUko Gizakiekin lotutako ikerketarako Etika Batzordearen oniritzia jaso zuen (M10/2022/103 kodea). Parte-hartzaileek 15' eta 30' bitarteko tartean erantzun zioten galdetegiari.

3.2. Parte-hartzaileak

18-30 urteko 244 parte-hartzailereren datuak jaso eta aztertu nituen (2. taula). Parte-hartzaileen artean testuinguru soziolinguistiko desberdinetakoak zeuden, eta H1ari dagokionez profil desberdinetako parte-hartzaileak. Hizkuntza-gaitasun aitortuari dagokionez, oro har, euskaraz gaitasun handiagoa dutenak jaso ziren.

2. taula. Ikerketako parte-hartzaileen inguruko zehaztasunak.

			<i>n</i> (%) edo <i>x</i>	<i>N</i> = 244
ADINA		18-24 urte	138 (% 56,60)	
		25-30 urte	106 (% 43,40)	
GENEROA		Emakumea	144 (% 59)	
		Gizona	95 (% 38,90)	
		Ez-binarioa	5 (% 2)	
JAIOLEKUA*	Euskaldun gutxiagoko eremuak	1. gunea	11 (% 4,50)	131 (% 53,70)**
		2. gunea	120 (% 49,20)	
	Euskaldun gehiagoko eremuak	3. gunea	97 (% 39,80)	107 (% 43,90)
		4. gunea	10 (% 4,10)	
H1		H1 eusk.	105 (% 43)	
		H1 gazt.	49 (% 20,10)	
		2H1	89 (% 36,50)	
		Beste bat	1 (% 0,40)	
HIZKUNTZA-GAITASUNA (1 = maila apala; 5 = goi-maila)	EUSKARAZ	GUZTIRA	4,60	
	GAZTELANIAZ	GUZTIRA	4,43	

Iturria: egileak egina.

Datuen analisi estatistikoak egiteko *SPSS* programa erabili dut, eta honako test hauek baliatu ditut: khi karratua, Kruskal-Wallis, Mann-Whitney-ren U testa, Wilcoxon, maiztasun-etaulak, kontingentzia-etaulak eta Spearman-en korrelazioa.

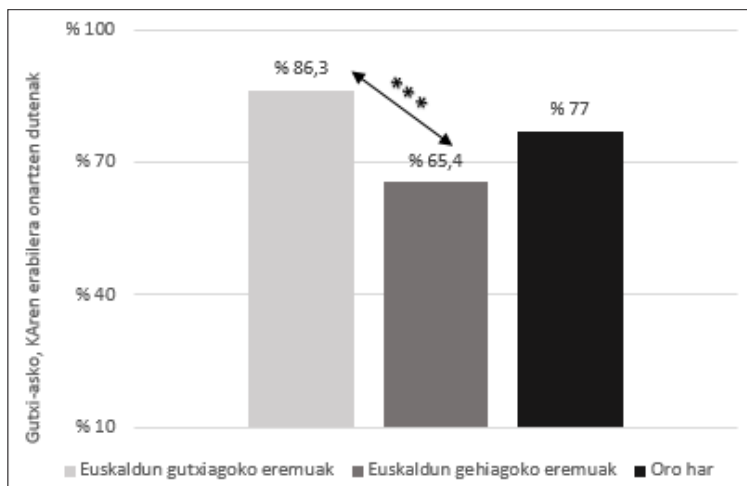
4. Emaitzak

4.1. KAren erabileran testuinguru soziolinguistikoaren eragina

Gazteen % 77k (188) aitortu zuen KA erabiltzen duela egoera komunikatiboren batean (1. irudia). Testuinguru soziolinguistikoaren arabera, aldea ikusi zen: euskaldun gutxiagoko eremuetako % 86,3k ($n = 113$) erabiltzen du KA eta euskaldun gehiagoko eremuetako % 65,4k ($n = 70$) ($X^2(1, n = 238) = 13,24, p < 0,001$).

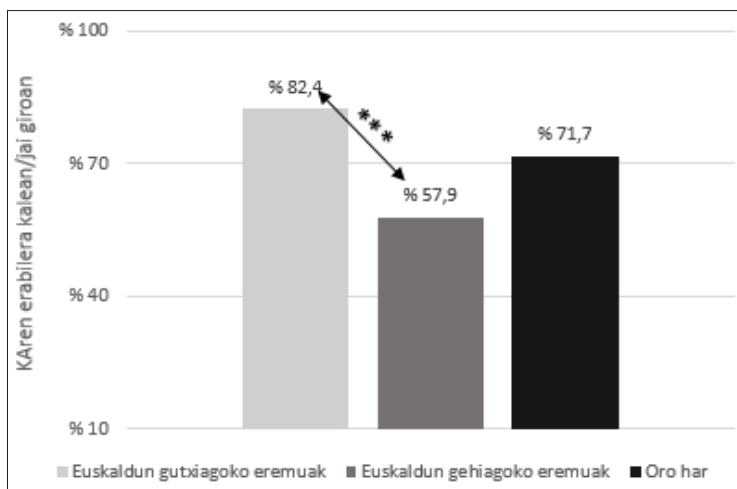
*. 1. gune soziolinguistikoan biztanleriaren % 20 baino gutxiago da euskalduna, 2. gunean biztanleriaren % 20-50 bitartean da euskalduna, 3.ean % 50-80 eta 4.ean % 80 edo gehiago (EAS).

** Batuketa ez da $N = 244$; izan ere, parte-hartzaile guztien erantzunak ezin izan dira sailkatu eremuetako batean, dela Euskal Herritik kanpo jaiotakoak, edo beste kasuistika batzuegatik.

1. irudia. Gazteen KAren erabilera orokorra (eta inguru soziolinguistikoaren eragina). Iturria: egileak egina.

Bestalde, egoera komunikatiboei dagokienez, gazteek KA gehien kalean/jai-giroan erabiltzen dutela adierazi zuten. Hor ere testuinguru soziolinguistikoaren araberako aldea ageri da (2. irudia): euskaldun gutxiagoko eremuetan KA gehiago erabiltzen dute kalean/jai-giroan beste eremuekin alderatuta (% 82,4 vs % 57,9; $X^2(1, n = 238) = 17,321, p < 0,001$).

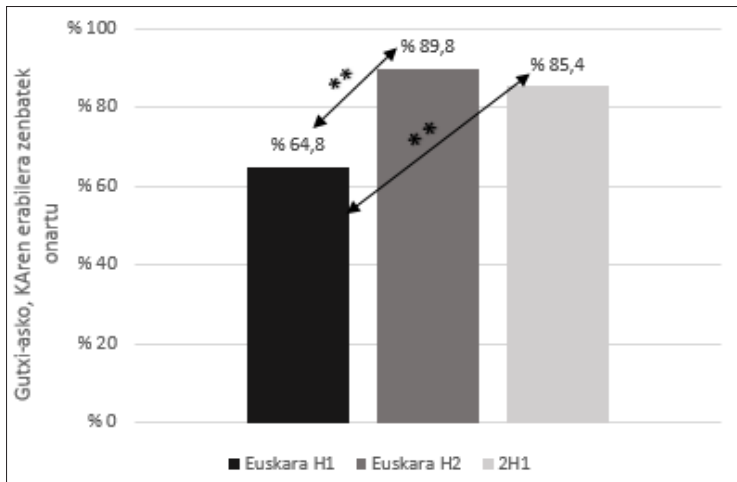

2. irudia. Gazteen KA erabilera kalean/jai-giroan. Iturria: egileak egina.

4.2. KAren erabilera gazteen H1aren eragina

3. irudian ikusten denez, gaztelania H1 dutenek euskara H1 dutenek baino gehiago erabiltzen dute KA (% 89,80 vs % 64,80; $X^2(1, n = 154) = 9,33, p = 0,0023$)

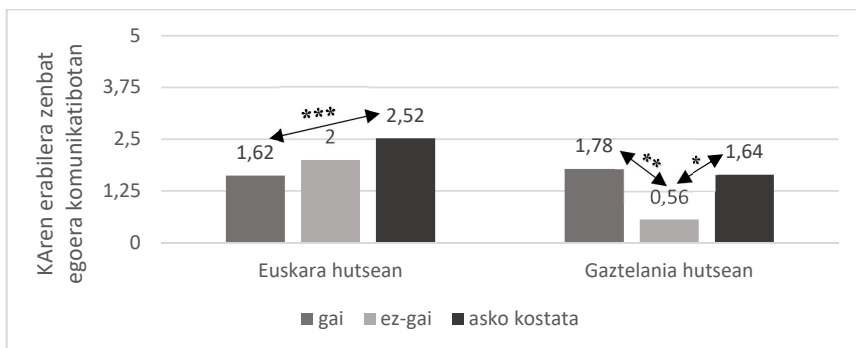
eta baita ere aldebereko elebidunek H1 euskaldunek baino (% 85,40 vs % 64,80; $X^2(1, n = 194) = 9,67 p = 0,0019$).

3. irudia. Gazteen KA erabilera H1aren eragina. Iturria: egileak egina.

4.3. KAren erabilera gazteen euskara-gaztelania gaitasunaren eragina

Gazteek gaztelaniaz duten gaitasunaren eta KAren erabilera artean erlazio zuzena eta baxua dago (Spearman ($n = 244$) = 0,238, $p < 0,001$): gazteen gaztelania-gaitasunak gora egin ahala KAren erabilera ere gora egiten du, eta alderantziz. Alabaina, gaitasunaz beste era batera galdetuta, emaitzak bestelakoak dira (4. irudia): euskara hutsean egiteko gaitasunari erreparatuz, KA gehien euskara hutsean asko kostata egiten dutenek erabiltzen dute, eta gutxien euskara hutsean egiteko gai direnek. Gaztelania hutsean egiteko gaitasunari dagokionez, gaztelania hutsean egiteko gaitasun handiena dutenek erabiltzen dute KA gehien, eta, gaztelania hutsean egiteko gaitasunik ez dutela uste dutenek erabiltzen dute KA gutxien.

4. irudia. KAren erabilera euskara-gaztelania hutsean egiteko gaitasunak duen eragina. Iturria: egileak egina.

5. Eztabaida

Badakigu KA fenomeno oso zabaldua dela, bai oro har (Thomason, 2001), bai (euskal) gazteen artean (Etxabe, 2005; Ibarra, 2011; Lantto, 2015; Amorrortu *et al.*, 2016; Eusko Jauriaritza, 2016; Portal Molinera, 2022). Bada, artikulua honetarako erabilitako 244 euskal gazteen emaitzak oinarri hartuta, aurreko baieztapen horiek berretsi dira. Izan ere, gazte gehienek (% 77k) KA egoera komunikatiboren batean erabiltzen dutela onartzen dute. Aztertzeke geratzen da, baina, ea KAREN erabilerarik onartzen ez dutenek ez duten benetan erabiltzen, KAREN erabilera estigmatizatua dela eta, hiztun batzuek ez baitute onartzen KA erabiltzen dutenik (Amorrortu *et al.*, 2016). Gainera, hizkuntzak banatuta mantendu nahi izatearen ideologia (elebakartasunaren ideologia) sendo samarra da (Lantto, 2015, 2016, 2018).

Halaber, berriro ere frogatu da, nahiz eta testuinguru soziolinguistiko erdaldunagoetakoei euskaldunagoetakoei baino KA gehiago erabiltzen dutela onartu duten, KA ez dutela soilik eremu erdaldunagoetakoei erabiltzen (Etxabe, 2005; Lantto, 2015, 2016; Ibarra, 2020).

Bestalde, jakina da KA gehien egoera komunikatibo lasaietan/informaletan erabiltzen dela (Gardner-Chloros, 2009; Brdarević-Čeljo *et al.*, 2021), eta hori ere nire emaitzek berretsi dute: euskal gazte parte-hartzaile hauek KA gehien kalean/jai-giroan erabiltzen dutela onartu dute.

Hiztunen H1ari eta hizkuntza-gaitasunari dagokienez, Sardinian ikusi zuten elebidun orekatuenek (2H1) erabiltzen zutela KA gehien, sardinierari eusteko (Gardner-Chloros, 2009). Lan honetako emaitzei begira, susma liteke euskal gazteen artean ere horrelako zeozer gertatzen dela, etxetik elebidunek eta etxetik erdaldunek etxetik euskaldunek baino gehiago erabiltzen dutelako KA; horien artean posible da zenbaitek euskarari eusteko estrategiagatik erabiltzea KA. Sakontzen jarraitu behar da. Eremu erdaldunagoetakoei, euskara H2 eta 2H1 direnek eta euskara-gaitasun baxua dutenek KA euskara erabiltzeko estrategia lagungarri, mesedegarri gisa erabil dezakete (Lantto, 2015, 2016; Amorrortu *et al.*, 2016, 2019). Nire emaitzei begira, baina, ikusten da KA aurrean aipatutako profila dutenentzat estrategia izan badaiteke ere, euskaraz hitz egiteko gaitasun edo jarrotasun faltaren adierazle (ere) izan daitekeela (Volterra eta Taeschner, 1978; Portal Molinera, 2022)

Beraz, lanerako neuzkan aurreikuspenei begiratuko diegu banan-banan eta adierazi bete diren edo ez: 1) gazteen testuinguru soziolinguistikoak ez du eragin esanguratsurik izango haien KAREN erabilerari begira (Etxabe, 2005; Ibarra, 2020): ez da bete, testuinguru erdaldunagoetako hiztunek euskaldunagoetakoei baino KAREN erabilera aitortu handiagoa onartu dutelako; 2) etxetik erdaldunek etxetik euskaldunek baino KA gehiago erabiliko dute (Lantto, 2015, 2019; Amorrortu *et al.*, 2016): bete da; izan ere, euskara H2 dutenek eta 2H1ek euskara H1 dutenek baino KAREN erabilera handiagoa adierazi dute; 3) euskara-gaztelania gaitasunak ez du eragin esanguratsurik izango gazteen KAREN erabileran (Poplack, 1980): ez da bete, beren buruari gaztelania-gaitasun handiagoa esleitu diotenenek KAREN erabilera handiagoa (eta alderantziz) onartu baitute. Gainera, KA gehien euskara hutsean asko kostata hitz egiten dutenek eta gaztelania hutsean egiteko gai direnek eta

gaztelania asko kostata egiten dutenek erabiltzen dute, eta KA gutxien gaztelanian ez-gai direnek. Azpimarratzekoa da gaitasunaz galdetzeko moduak emaitzak aldatzen dituela.

6. Ondorioak eta aurrera begirakoak

Hauek izan dira lan honetatik atera ditudan ondorio nagusiak: (1) testuinguru erdaldunagoetako hiztunek eremu euskaldunagoetakoek baino KAren erabilera altuagoa dute; (2) etxetik erdaldunek eta etxetik elebidunek etxetik euskaldunek baino KAren erabilera handiagoa dute; (3) gaztelania-gaitasun altuagoa dutenek KAren erabilera handiagoa dute, eta, era berean, euskara hutsean asko kostata egiteko gai direnek euskara hutsean egiteko gai direnek baino KAren erabilera aitortu handiagoa dute. Azpimarratzekoa da hizkuntza-gaitasunaz nola galdetu oso dela kontuan hartzekoa: euskara-gaitasunaz eskala bidez galdetuta, horrek ez du harreman esanguratsurik erakutsi KAren erabilera aitortuarekiko, baina, euskara-gaitasunaz euskara hutsean egiteko ahalmenaz galdetuta, ikusi dut euskara hutsean asko kostata egiten dutenek euskara hutsean egin dezaketenek baino gehiago erabiltzen dutela KA.

Lan honek datu enpiriko berriak eskaini ditu euskara-gaztelania gazteen KAren erabileraz eta horretan eragiten duten hiru aldagai psiko-soziolinguistikoz (testuinguru soziolinguistikoa, H1 eta hizkuntza-gaitasuna). Gazte gehienek KA erabiltzen badute ere, KA gehien testuinguru erdaldunagoetakoek, H1 gaztelania dutenek eta gaztelania-gaitasun handiagoa dutenek erabiltzen dute.

Ebidentzia enpiriko sendoagoa falta zaigu agerian uzten duena KA gazteen artean zenbateraino dagoen zabaldua eta KArekiko jarreraren atzean dauden arrazoiaren artean, zein nagusitzen den. Horregatik premiazkoa da euskal hiztunen KA aztertzea eta aldi berean gazte euskaldunen hizkera hobeto ezagutzea. Oraindik ez da zehaztasunez ezagutzen zenbateraino erabiltzen den KA, zer-nolako harrera duen euskal gazteen artean, zer jarrera dituzten KAren inguruan eta euskal gazteen KAn eragina duten faktoreak zein diren. Eta horrelako azterketak funtsezkoak dira gizarteaz gutxietsita dagoen KAn sakontzen jarraitzeko.

Aurrera begira, lan honetako parte-hartzaileen profilek, oro har, ez dutenez ondo islatzen egungo egoera soziolinguistikoa (ikus VII. inkesta soziolinguistikoa), egoki litzateke lagina zabaltzea, hala nola etxetik erdaldun gehiago eta euskara-gaitasun apalagoa duten hiztun gehiago jasoz. Beste alde batetik, interesgarria litzateke emaitza hauek erabilera errealekoekin kontrastatzea eta hiztunei ariketa metalinguistikoak eginarazteaz gain, ez-metalinguistikoak ere eginaraztea euskaldunen KAren erabilerari lotutako ezaugarri psiko-soziolinguistikoak xehetasunez aztertzeko.

Amaitzeko, KAren erabilerarik aitortu ez dutenak gehiago araka daitezke. Aurrerantzean, galdetegitik jasotako bestelako aldagaiei eta egin gabe geratu diren erlazioei eta arakatzei, oro har, heltzea ere interesgarria izan daiteke. Hausnarketa metodologikoa ere egiteko parada eman dit lan honek; esate baterako, aipagarria

iruditzen zait zenbat izan diren galdetegia hasi eta bukatu gabeko parte-hartzaileak ($N = 421$), hausnartu beharko nuke zer arrazoi egon daitekeen atzean (iraupen luzeegia, konplexutasuna...).

7. Erreferentzia bibliografikoak

- Aldekoa, Ana; Manterola, Ibon eta Idiazabal, Itziar (2020). A trilingual teaching sequence for oral presentation skills in Basque, Spanish and English. *The Language Learning Journal*. <https://doi.org/10.1080/09571736.2020.1741666>
- Beatty-Martínez, Anne. L. eta Dussias, Paola. E. (2019). Revisiting masculine and feminine grammatical gender in Spanish: Linguistic, psycholinguistic, and neurolinguistic evidence. *Frontiers in Psychology*, 10, 751. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2019.00751/full>
- Barreña, Andoni; Ezeizabarrena, Maria José eta García, Iñaki (2011). La influencia del grado de exposición a la lengua en la adquisición del euskera (8–30 meses). *Infancia y Aprendizaje*, 34(4), 393-408. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1174/021037011797898430>
- Beitia, Iñigo; Ozaita, Josu eta Santamaria, Ainara (2020). Gazteak euskararen eszenatokian: erabileraren auzia. Euskararen erabilerarekin lotura duten faktore kualitatiboak. EHU/UPV eta Soziolinguistika Klusterra. https://soziolinguistika.eus/files/gazteak_euskararen_eszenatokian_txostena2.pdf
- Brdarević-Čeljo, Amna; Ahmetović, Emnijeta eta Bajić, Enisa (2021). Variation in attitudes towards codeswitching and codeswitching frequency among multilingual speakers. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1-16. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01434632.2021.1983580>
- Bullock, Barbara E. eta Toribio, Almeida Jacqueline (Argtz.) (2009). *The Cambridge handbook of linguistic code-switching*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511576331>
- Chrissunday, Juvrianto (2016). *People's language attitude in sociolinguistics*. State University of Makassar.
- De Houwer, Annick (2021). *Bilingual Development in Childhood* (Elements in Child Development). Cambridge University Press. <https://www.cambridge.org/core/elements/abs/bilingual-development-in-childhood/3517C7DA9EE432C32C3DCD B5AE18C375>
- Deuchar, Margaret (2020). Code-switching in linguistics: a position paper. *Languages*, 5(2), 22.
- EAS. Euskararen Adierazle Sistema. <https://www.euskadi.eus/web01-apeusadi/eu/eusadierazle/temasV1.apl?idioma=e>
- Elordui, Agurtzane (2016). Elebakartasunetik heteroglosiara: Gaztea Irratia, bernakulizazioa gazte-komunikabideen diseinu sozioestilistikoan, *Uztaro*, 97, 31-52. <http://www.buruxkak.eus/uztaro-artikulu/elebakartasunetik-heteroglosiara-gaztea-irratia-bernakulizazioa-gazte-komunikabideen-diseinu-sozioestilistikoan/1617>
- Eusko Jaurlaritza (2016). *Gu Gazteok, 12-14 urteko gazteen hizkuntza egunerokotasunera hurbiltzeko ikerketa partehartzailea*. Eusko Jaurlaritzan Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Etxabe, Amets (2005). *Kode-alternantzia lagun arteko gazte-hizkeran* [HIZNET Hizkuntza Plangintza graduondokoko Amaierako Lana].
- Ezeizabarrena, Maria José (2009). Development in language mixing: early Basque-Spanish bilingualism. In J. Grinstead (argtz.). *Hispanic child languages: typical and impaired development* (57-899. or.). Benjamins.

- Ezeizabarrena, Maria José eta Munarriz-Ibarrola, Amaia (2012). Orden de palabras en los enunciados mixtos (euskera-castellano) de bilingües típicos y atípicos. *La lengua, lugar de encuentro*, 3.893-3.902.
- Gardner-Chloros, Penelope (2009). *Code-switching*. Cambridge University Press.
- Goirigolzarri, Jone; Carramiñana, Idoia; Ortega, Ane eta Etxaniz, Josune (2018). *Eta gazteak Bilbon euskaraz, zergatik ez? Gazteen euskararen erabileraren azterketa Bilbon*. Eusko Ikaskuntza. https://www.eusko-ikaskuntza.eus/files/galeria/files/GEEB_EmaitzenTxostena_180212.pdf
- Ibarra, Orreaga (2011). *Nafar euskaldun gazteen ahozko diskurtsoa*. Nafarroako Unibertsitate Publikoa.
- Ibarra, Orreaga (2020). Hizkuntza praktikak «online», Nafarroako Unibertsitate Publikoko ikasle euskaldunen artean. *Revista internacional de los estudios vascos = Eusko ikaskuntzen nazioarteko aldizkaria = Revue internationale des études basques = International journal on Basque studies*, RIEV, 65(1), 34-71.
- Lantto, Hanna (2015). *Code-switching in Greater Bilbao: A bilingual variety of Colloquial Basque*.
- Lantto, Hanna (2016). Conversations about code-switching: contrasting ideologies of purity and authenticity in Basque bilinguals' reactions to bilingual speech. *Multilingua*, 35(2), 137-161.
- Lantto, Hanna (2018). New Basques and code-switching: Purist tendencies, social pressures. In *New speakers of minority languages* (165-187. or.). Palgrave Macmillan.
- Lerman, Aviva; Pazuelo, Lia; Kizner, Lian; Borodkin, Katy eta Goral, Mira (2019). Language mixing patterns in a bilingual individual with non-fluent aphasia. *Aphasiology*, 33(9), 1.137-1.153. <https://doi.org/10.1080/02687038.2018.1546821>
- Lipski, John M. (2014). Spanish-English code-switching among low-fluency bilinguals: Towards an expanded typology. *Sociolinguistic Studies*, 8(1), 23.
- Mad'arová, Slávka (2020). Use and perception of code switching by students and instructors in the second language classroom in the US. *Onomazein*, (48). <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7510636>
- Montrul, Silvina A. (2012). Is the heritage language like a second language? *Eurosla Yearbook*, 12(1), 1-29. <https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/eurosla.12.03mon>
- Munarriz-Ibarrola, Amaia; Ezeizabarrena, Maria José; Arrazola, Varun DC. eta Parafita Couto, M. Carmen (2021). Gender assignment strategies and L1 effects in the elicited production of mixed Spanish-Basque DPs. *Linguistic Approaches to Bilingualism*. <https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/lab.20016.mun>
- Muñoa, Inma (2002). Zergatik eta zertarako erabiltzen ditugu euskara eta gaztelera solasaldi berean? Kode-aldaketaren funtzio pragmatikoak. *Bat Aldizkaria*, 42, 53-63.
- Ortega, Ane; Amorrortu, Estibaliz; Goirigolzarri, Jone eta Urla, Jacqueline (2016). *Euskal hiztun berriak: esperientziak, jarrerak eta identitateak*. Deustuko Unibertsitatea. https://www.ivap.euskadi.eus/r61-2347/es/contenidos/informacion/bibl_digital/es_documento/adjuntos/Euskal%20hiztun%20berriak.pdf
- Parafita Couto, M. Carmen; Munarriz-Ibarrola, Amaia, Epelde, Irantzu, Deuchar, Margaret eta Oyharçabal, Beñat (2015). Gender conflict resolution in Spanish-Basque mixed DPs. *Bilingualism: Language and Cognition*, 18, 304-323.
- Pérez González, Mikel (2022). *Kode-alternantziaren erabilera eta jarrerak euskara-gaztelania gazte elebidunengan*. EHU/UPV [Master Amaierako Lana].
- Poplack, Shana (1980). Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en español: Toward a typology of code-switching. *Linguistics*, 18, 581-616.

- Portal Molinera, Ainhoa (2022). *Eremu erdalduneko gazteak eta kode-alternantzia: arrazoiak eta pertzepzioak*. Deustuko Unibertsitatea [Gradu Amaierako Lana]. <https://dkh.deusto.es/comunidad/learning/recurso/eremu-erdalduneko-gazteak-eta-kode-alternantzia/6d38f7d8-a030-4198-9207-d4cc4031fc15>
- Thomason, Sarah Grey (2001). *Language contact: An introduction*. Georgetown University Press.
- Valdes Kroff, Jorge R.; Dussias, Paola E.; Gerfen, Chip; Perrotti, Lauren eta Bajo, M. Teresa (2017). Experience with code-switching modulates the use of grammatical gender during sentence processing. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, 7(2), 163-198.
- Volterra, Virginia eta Taeschner, Traute (1978). The acquisition and development of language by bilingual children. *Journal of Child Language*, 5, 311-326.
- Zulaika, Esther (2019). Kode-aldaketaren tipologia euskal gazteen txatetan [A typology of code-switching in chat talks among Basque youth]. *Fontes Linguae Vasconum*, (128), 339-357. <https://doi.org/10.35462/FLV128.1>

